

**ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ
КЛАСІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ В ШКОЛАХ
РІЗНИХ ТИПІВ**



Євгенія Федоренко

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація

В статті представлені результати власних досліджень визначення ціннісних орієнтацій учасників старших класів. Проаналізовані відмінності в ставленні термінальних і інструментальних цінностей учасників, в залежності від типу навчального закладу. Визначено, що особливості навчально-виховного процесу освітнього закладу впливають на формування ціннісних орієнтацій учасників.

Ключевые слова: ціннісні орієнтації, діти старших класів.

Annotation

The article presents the results of research determining the value orientations of high school pupils. Analyzed the differences in the distribution of terminal and instrumental values of pupils, depending on the type of institution. It was determined that the features of the educational process, educational institutions influence the formation of the value orientations of pupils.

Key words: value orientations, high school pupils.

Постановка проблеми. Орієнтація на цінності є характерною рисою людського життя. Протягом багатовікової історії суспільства люди виробили здатність виділяти в оточуючому їх світі предмети і явища, які здобували для них особливу значимість і до яких в них було особливе ставлення: цінували та оберігали їх, прагнули до оволодіння ними, орієнтувалися на них у своїх діях і прагненнях [2, 6].

Дослідження проблеми формування фізичної активності учнів з урахуванням особливостей їх психічного і фізичного стану займає одне з важливих місць в об'єктивізації змісту процесу фізкультурної освіти молодого покоління. Ці аспекти тісно пов'язані з проблемами виховання здорового способу життя, який містить такі компоненти: режим навчання, організація вільного часу, гігієна, харчування, шкідливі звички і фізична активність [1, 5].

Таким чином, формування системи ціннісних орієнтацій особистості є для різних дослідників предметом пильної уваги і різнопланового вивчення. Дослідження подібних питань особливого значення набуває в підлітковому віці, оскільки саме з цим періодом онтогенезу пов'язаний той рівень розвитку ціннісних орієнтацій, який забезпечує їх функці-

онування як особливої системи, яка надає визначальний вплив на спрямованість особистості, її активну соціальну позицію [4, 6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Система ціннісних орієнтацій, будучи психологічною характеристикою зрілої особистості, одним з центральних особистісних утворень, висловлює змістовне ставлення людини до соціальної дійсності і в цій якості визначає мотивацію її поведінки, робить істотний вплив на всі сторони її діяльності. Як елемент структури особистості, ціннісні орієнтації характеризують внутрішню готовність до здійснення певної діяльності щодо задоволення потреб та інтересів, вказують на спрямованість її поведінки [5].

Одним із основних завдань фізичного виховання є формування мотиваційних настанов на фізичне виховання і духовне самовдосконалення учнів. Важливим напрямком вирішення цієї проблеми, на думку багатьох вчених [1-7], є виховання відповідальності в учнів за свій фізичний стан, що у свою чергу, зумовить підвищення усвідомленого ставлення до виконання учнями фізичних вправ, дотримання правил особистої гігієни та раціонального харчування, загартування, активний відпочинок, що підвищить рівень їх фізичного стану.



Сучасна школа, з відходом від уніфікованої системи навчання, відзначає появу шкіл нового типу (спеціалізованих шкіл, гімназій, колегіумів, ліцеїв тощо). Тепер кожна середня загальноосвітня школа характеризується певними організаційними, змістовними, технологічними та матеріально-технічними нововведеннями у своїй діяльності. Ставлення до стану здоров'я дітей в різних навчальних закладах має свої особливості, які залежать, в першу чергу, від матеріально-технічної бази закладу, в другу – від організації навчально-виховного процесу, при якому формуються сприятливі для здоров'я дітей умови протягом уроку, перерви, у позакласній роботі [1, 2].

Однак, не повністю з'ясованими залишаються питання відмінностей у розподілі цінностей учнів старших класів, в залежності від типу навчального закладу.

Мета дослідження. Визначити ціннісні пріоритети учнів старших класів, які навчаються у школах різних типів.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел; методика Рокича; методи математичної статистики.

Організація дослідження. Дослідження проводилося на базі середньої загальноосвітньої школи №118, гімназії №3 та середньої загальноосвітньої школи №75 Дніпропетровська.

В експерименті брали участь 250 старшокласників (учні середньої загальноосвітньої школи №118: 50 – юнаків, 50 – дівчат; учні гімназії №3 (школа з підвищеним навчальним навантаженням): 50 – юнаків, 50 – дівчат; учні спецкласів СЗОШ №75 (спеціалізація – баскетбол): 25 – юнаків, 25 – дівчат).

Результати дослідження та їх обговорення. Оцінка ціннісних

орієнтацій проводилася за методикою Рокича. Учні пропонувалося розкласти картки з написаними на них різновидами цінностей в порядку значимості, а результати занести в спеціальний бланк. За кожне місце присвоювалися бали: за 1 місце – 18, за друге – 17 і т.д., за «18-те місце» цінність отримувала 1 бал. Результати дослідження представлені в таблиці 1 (термінальні цінності) та в таблиці 2 (інструментальні цінності).

Проаналізувавши отримані результати, можна свідчити про те, що пріоритетними термінальними цінностями досліджуваних учнів є «любов», «здоров'я» та «наявність добрих і вірних друзів», що зумовлене віком досліджуваних старшокласників, 15-16 років – пора юності, яка зумовлена появою першого кохання, постійною потребою в спілкуванні з друзями-однолітками.

Далі розташування цінностей розходиться в залежності від статі та типу навчального закладу. Так, дівчата усіх шкіл, на відміну від юнаків, відзначили таку цінність, як «впевненість в собі», «свободу» та «щасливе сімейне життя». Тип навчального закладу також впливає на розташування цінностей. Так, цінність «цікава робота» знаходиться на 6-му місці в юнаків та на 8-му в дівчат гімназії №3 на відміну від учнів інших шкіл, що свідчить про те, що навчаючись в школі з підвищеними розумовим навантаженням, старшокласники вже мають достатньо чітке уявлення про свою майбутню професію.

На 2-6 місцях розташовується цінність «активна діяльність життя» в учнів КЗОСЗШ №75 та учнів гімназії №3, на відміну від старшокласників КЗОСЗШ №118, що свідчить про те, що в учнів КЗОСЗШ №75 більша активність у зв'язку з наявністю щоденних тренувань, а в учнів гімназії це пов'язане, на нашу думку, з підви-

щеною кількістю навчального навантаження. А в юнаків КЗОСЗШ №118 4-те місце посідає така цінність, як «розваги», на відміну від учнів інших шкіл.

Також проводилася оцінка інструментальних цінностей старшокласників, які навчаються в школах різного типу, результати тестування представлені в таблиці 2. Розрахунок в балах відбувався за таким же принципом, як і для термінальних цінностей.

Аналіз тестування інструментальних цінностей дозволив визначити відмінності в порядку розташування цінностей учнів різних шкіл. Так, в юнаків КЗОСЗШ №118 цінності розташувалися в такому порядку: 1 місце – чесність, 2 – сміливість у відстоюванні своєї думки, 3 – тверда воля, 4 – почуття гумору, 5 – високі вимоги до життя, 6 – незалежність. В дівчат майже ті самі цінності, проте розташовані в іншому порядку: сміливість у відстоюванні своєї думки, освіченість, незалежність, чесність, почуття гумору, тверда воля.

Серед учнів гімназії №3 як юнаки, так і дівчата пріоритетною цінністю вважають незалежність, на другому місці в юнаків гімназії №3 вихованість, а в дівчат ця цінність посідає лише шосте місце, на 2-му місці в дівчат та на 3-му в хлопців цінність «почуття гумору», на 3-му місці в дівчат гімназії – чесність, а на 4-му – «тверда воля», яка в юнаків-гімназистів посідає 5-6 місце разом із «терпимістю», на 4-му місці в хлопців та на 5-му місці в дівчат розташовується освіченість.

В учнів КЗОСЗШ №75 відмічається відмінність у розташуванні цінностей в залежності від статі досліджуваних. Так, в юнаків КЗОСЗШ №118 порядок розташування цінностей виглядає так: почуття гумору – на першому місці, незалежність – на другому, вихованість посідає третє місце,



Оцінка ціннісних орієнтацій (термінальні цінності) учнів старших класів, що навчаються в школах різних типів

№	Термінальні цінності	КЗОСЗШ №118				Гімназія №3				КЗОСЗШ №75			
		юн. (n=50)		дів. (n=50)		юн. (n=50)		дів. (n=50)		юн. (n=25)		дів. (n=25)	
		Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг
1	активна діяльність життя	547	7	495	7	624	2	654	6	292	4	282	5
2	життєва мудрість	429	13	459	9	508	5	474	11,5	268	8,5	204	12
3	здоров'я	605	3	706	2	658	1	686	3	326	3	318	4
4	цікава робота	468	12	448	10	482	6	518	8	212	14	226	11
5	краса природи та мистецтва	261	18	245	17	368	16	308	17	128	18	107	15
6	любов	609	2	715	1	594	3	748	1	376	1	366	1
7	матеріально забезпечене життя	660	1	454	11	436	10	488	9	274	7	266	8
8	наявність друзів	504	10	587	4	522	4	696	2	350	2	349	2
9	суспільне визнання	560	6	412	12	444	9	474	11,5	256	10	233	10
10	пізнання	327	16	410	13	400	12	380	14	232	11,5	150	14
11	продуктивне життя	495	11	355	14	416	11	352	16	218	13	246	9
12	розвиток	426	14	486	8	460	8	378	15	280	5,5	202	13
13	розваги	575	4	240	18	380	14,5	398	13	170	15	97	17
14	свобода	533	8	541	6	384	13	668	5	280	5,5	272	7
15	щасливе сімейне життя	569	5	605	3	472	7	622	7	268	8,5	319	3
16	щастя інших	278	17	281	16	336	17	216	18	148	17	85	18
17	творчість	341	15	301	15	312	18	496	10	152	16	106	16
18	впевненість	524	9	574	5	380	14,5	672	4	232	11,5	276	6

на четвертому – сміливість у відстоюванні своєї думки, на п'ятому – освіченість та відповідальність – на шостому місці.

А в дівчат КЗОСЗШ №75 пріоритетною цінністю відзначається чесність, друге місце – відповідальність, третє – дисциплінованість, четверте – тверда воля, п'яте – самоконтроль і на шостому місці – незалежність.

Висновки: Проведені дослідження дозволяють констатувати, що особливості навчально-виховного процесу закладу освіти впливають на розташування термінальних цінностей учнів, а також впливають на життєві пріоритети та цілі.

Аналіз отриманих результатів, дозволяє зробити висновок, що тип навчального закладу впливає на порядок розташування інструментальних цінностей за рейтингом, так, в учнів гімназії, на відміну від інших шкіл, на пріоритетних місцях розташовуються такі цінності як освіченість, вихованість. В учнів КЗОСЗШ №118 як у юнаків, так і у дівчат, пріоритетною цінністю виступає «сміливість у відстоюванні своєї думки», а в учнів КЗОСЗШ №75 більш виражені такі цінності як відповідальність та самоконтроль, що зумовлюється, на нашу думку, систематичними заняттями спортом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закопайло С.А. Педагогічні основи виховання в юнаків 10-11 класів цінностей здорового способу життя: Автореферат дисертації кандидата педагогічних наук: 13.00.07 [Електронний ресурс] / С.А. Закопайло. – К., 2003. – 19 с. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe.
2. Зварищук О. Формування цінності „Високий рівень фізичного стану” – одна із складових виховання відповідальності старшокласників за свій фізичний стан / О. Зварищук, Т. Матвійчук // Моло-



**Оцінка ціннісних орієнтацій (інструментальні цінності) учнів
старших класів, що навчаються в школах різних типів**

№	Термінальні цінності	КЗОСЗШ №118				Гімназія №3				КЗОСЗШ №75			
		хл. (n=50)		дів. (n=50)		хл. (n=50)		дів. (n=50)		хл. (n=25)		дів. (n=25)	
		Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг	Σ Балів	Рейтинг
1	акуратність	310	17	456	9	466	7	452	11	246	9	213	9
2	вихованість (гарні манери)	404	12	473	8	518	2	518	6	280	3	177	12
3	високі вимоги до життя	514	5	249	16	402	12	388	16	212	14	228	8
4	почуття гумору	522	4	542	5	510	3	656	2	296	1	247	7
5	дисциплінованість	441	10	330	14	392	13	406	14,5	230	11	299	3
6	незалежність	498	6	579	3	524	1	700	1	288	2	253	6
7	непримиримість	396	13	247	17	348	15	232	17	144	17	102	17
8	освіченість	344	15	590	2	486	4	524	5	258	5	155	13
9	відповідальність	496	7	481	7	452	9	464	10	256	6	335	2
10	раціоналізм	452	8	400	11	424	10	424	12	238	10	148	14
11	самоконтроль	443	9	368	13	338	16	468	9	252	8	259	5
12	сміливість у відстоюванні своєї думки	625	2	627	1	418	11	418	13	266	4	208	10
13	тверда воля	582	3	512	6	468	5,5	590	4	228	12,5	262	4
14	терпимість	383	14	385	12	468	5,5	406	14,5	170	16	120	16
15	широта поглядів	436	11	432	10	362	14	494	7	200	15	139	15
16	чесність	653	1	571	4	460	8	626	3	254	7	339	1
17	чуткість	326	16	253	15	336	17	472	8	228	12,5	188	11

- да спортивна наука України. – Львів. – 2007, вип. 11, том 4. – С. 207.
- Карпюк І.Ю. Цільова орієнтація на ціннісний пріоритет здоров'я у навчальному процесі фізичного виховання студентів [Електронний ресурс] / І.Ю. Карпюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, ХОВНОКУ-ХДАДМ. – 2007. – №2. – С. 44-47.
 - Кулагина І.Ю. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека / І.Ю. Кулагина, В.Н. Колюцкий. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 464с.
 - Марченко О.Ю. Вплив занять спортом на формування загальних життєвих та ціннісних орієнтацій студентів ВНЗ / О.Ю. Марченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків, 2011. – № 3. – С. 109–111.
 - Психологічний аналіз мотивації самотвердження старшокласників / тематичний каталог: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
 - Kjenniksen L. Attitude to physical education and participation in organized youth sports during adolescence related to physical activity in youth adulthood // Research Quarterly for Exercise and Sport. – 2010. – P.163-175.

